

Naapurina itäraja

Ilomantsista tuli rajapitäjä, kun Ruotsin ja Venäjän väliset sodat päättyivät Stolbovan rauhaan vuonna 1617. Ruotsin vallan aikana sen välit Venäjän kanssa heijastuivat rajaseudun asukkaiden elämään. Ajoittain oli elämä rauhallista, kun maiden välit olivat kunnossa. Kun kahden suurvallan välit huononivat, rajaseudun riesana olivat sotien ohella talonpoikien rajasodat ja rajarosvojen eli rosboinikien ryöstö- ja murharetket. Sotia seurasivat nälkä ja taudit. Ilomantsin alueen rajaseutu oli valvomatonta, ja tarvittaessa rajavartioiden järjestivät paikalliset talonpojat. Pitkin 1700-lukua Vienan ja Aunuksen kylistä pakeni Ruotsin puolelle rikollisia, sotilaskarkureita ja vanhauskoisia. Ilomantsissa näitä tulijoita pyrittiin suojelemaan, koska mukana oli sukulaisiakin.

Autonomian aikana itäinen raja rauhoittui. Ilomantsin itäisten kylien asukkaat kulkivat melko rauhassa metsällä, sukuloimassa ja kauppamatkoilla Venäjällä. Oma lukunsa oli Porajärven siikana tunnetun pirtun salakuljetus, joka työllisti viranomaisia varsinkin 1800-luvun lopulta 1920-luvulle. Ortodoksit hakivat monesti puolison rajan takaa lähikylistä tai avioituivat sinne itse. Suojärvelle ja Venäjän puolelle kulkevat tiet tunnettiin paremmin kuin reitti Ilomantsin kirkonkylälle. Alueen eteläosassa asuneilla melaselkäläisillä oli tiivis yhteys Korpiselkään.

Suomen itsenäistymisen alkuvuodet olivat levotonta aikaa Venäjän vallankumouksen ja suomalaisten tukeman Itä-Karjalan kansannousun epäonnistumisen seurauksena. Seurauksena oli pakolaisten tulva Vienan ja Aunuksen Karjalasta Suomen puolelle. Ihmisiä kulki myös toiseen suuntaan. Kansalaissodan jälkeen rajan yli pakeni punaisia. Lama-aikana 1930-luvun alussa kokonaiset perhekunnat loikkasivat Neuvostoliittoon paremman tulevaisuuden toivossa. Rajakyläisten asukkaiden loikkausintoa hillitsivät toiselta puolelta välittyneet tiedot.

Rajavartiointi pääsi alkamaan kunnolla, kun se keväällä 1919 siirrettiin uudelle Joensuun rajavartiostolle ja sisäministeriön alaiseksi. Rajavartioston toiminnan alkuaikoina rajamiehet värvättiin pääsääntöisesti muista pitäjistä lojaliteettiongelmiin välttämiseksi. Rajaseudun asukkailla ja rajavartijoilla oli alussa totuttelemisen puolin ja toisin. Itsenäistymisen jälkeen käytiin Suomen puolelta vielä Venäjällä sukulaisten luona, vaikka matkanteko olikin suoritettava salaa.

Ennen talvisotaa Ilomantsin rajakomppaniolla oli seitsemän vartioasemaa, joista sodan jälkeen luovutetulla alueella sijaitsivat Jyrkkäkoski, Pahkalampi, Megri, Kuolismaa ja Salmijärvi. Rajamiesten tehtävänä oli rajavartioiden lisäksi muun muassa tarkastaa kuukausittain savotakämpät ilman passia ja lupaa olevien ihmisten varalta.

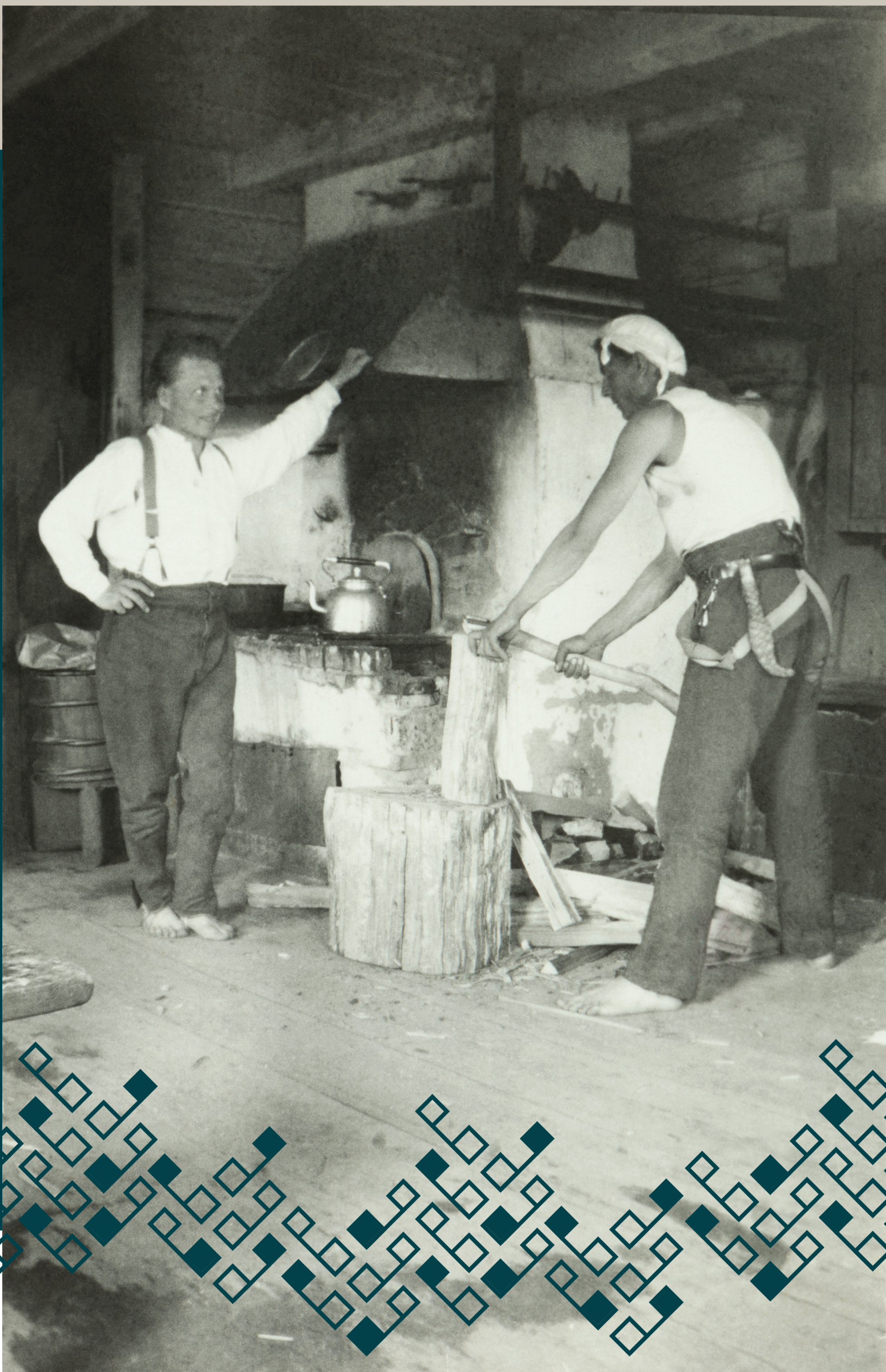
Megrin vartion rajamiehiä ja rajakoira vuonna 1931. Vartio sijaitsi valtion omistukseen siirtyneessä entisessä luostarissa Megrijärven rannalla.

Kuva Ilomantsin Museosäätiö

Kuolismaan vartioasema sijaitsi Hurskaisen talossa 1923–1939. Se oli itäkylien rajavartioasemien keskuspaikka, jossa toimi puhelinkeskus. Puhelimella pidettiin yhteyttä rajavartioasemiin, jotka sijaitsivat rajan läheisyydessä, komentopaikalle Ilomantsiin ja muutamaa metsätyöjohtajaan.

Rajavartijoiden elämä oli alkuun omatoimista. Vartiomiehet laittoivat itse ruuankin, kunnes lähitaloista alettiin palkata emäntiä vastaamaan taloudenhoidosta. Kuvassa halonhakkuuta Liusvaaran vartiolla, 1930-luku.

Kuva Uuno Peltoniemi, Museovirasto.

Jälleen rajavartiosotilas kadonnut.

Ilomantsin kohdalla on rajavartiosotilas kaapattu ja viety rajan yli.

Valtakunnan rajalla Ilomantsin pitäjän kohdalla tapahtui viime kuun 9 p. Joensuun rajavartioston kuuluvan sotilaan Niilo Jokisen katoaminen. Asiasta on nyt vasta tarkkoja tutkimuksia toimitettua annettu julkisuuteen tietoja.

Mainittu sotamies lähti lokak. 9. Ilomantsin Vuottoniemeltä yksin patrullimatalle lähelle olevalle Retajärvelle, josta hänen oli määrä palata vielä samana päivänä takaisin. Kun niin ei kuitenkaan tapahtunut, ruvettiin pelkäämään pahinta ja ryhdyttiin etsimään 20 miehen joukolla ja etsintää jatkettiin 4 päivää. Miestä ei löydetty, mutta sen sijaan huomattiin hänen askeleensa johtavan noin 6 km. Suomen puolella olleeseen nuotiopaikkaan, jossa merkit osottivat kahden miehen yöpyneen. Tältä paikalta lähtivät kolmet jäljet rajalle ja sen yli. Keskimäiset jäljet olivat sotilasaappaiden. Tutkimukset ovat osottaneet, että kysymyksessä on kaappaus ja vienti rajan yli, mutta ovatko tämän toimittaneet rajantakaiset Suomen puolella liikkuu bolshevikit tai heidän täkäläiset asiamiehensä, sitä ei tutkinto ole toistaiseksi selvittänyt.

Kadonnut rajavartiosotilas Niilo Jokinen on kotoisin Keuruulta.

Sanomalehti Karjala uutisoi 2.11.1922 rajavartiosotilaan katoamisesta, josta tuli pitkäaikainen mysteeri. Rajavartija Niilo Jokinen lähti lokakuussa 1922 Vuottojärveltä partiomatkalle Iljanvaaran rajamiesten palkkarahojen kanssa. Jokinen kaapattiin ennen rajaa ja ammuttiin omalla aseellaan Venäjän puolella. Kaappareiksi epäiltiin kahta rajaloikkaria, joita avustaneen suomalaisen nimi onnistuttiin saamaan selville tutkinnassa. Avustaja sai kuitenkin vapautuvan tuomion. Tapaus selvisi viimein 1936. Tuolloin oikeudenkäynnissä todistajana ollut mies kertoi kuolinvuoteellaan, että hän oli vannonut väärän valan.